

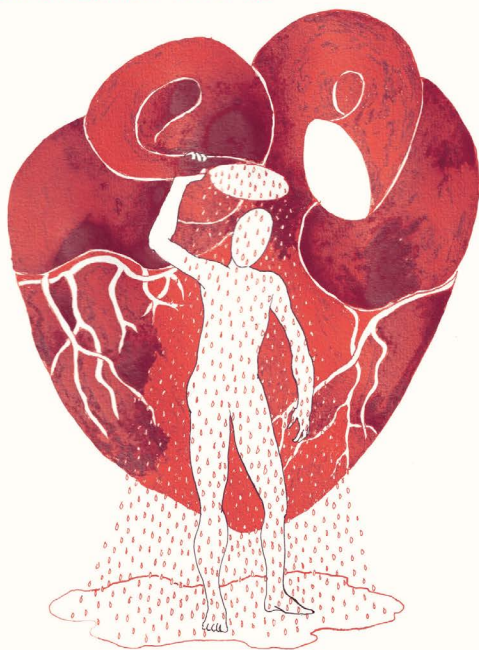
2023 – 6/7

HOLLANDS Maandblad

Vrouwkje Tuinman Ivo Bonthuis

Willem Thies Arnon Grunberg

Thomas Heerma van Voss

Thomas Bersee

Een witte Man in Black komt naar Washington

HOLLANDS Maandblad

INHOUD NO. 6/7 – 2023

vijfenzestigste jaargang • nummer 907/908

juni/juli 2023

Opgericht in 1959 door K.L. Poll.

www.hollandsmaandblad.nl

Deze maand

Thomas Bersee – Lincoln met een gitaar

Marloes van der Singel – Gedichten

Vrouwkje Tuinman – Waken – dromen – waken

Willem Thies – Gedichten

From the book depository – Tijden van verschrompeling

Thomas Heerma van Voss – De kapper

rozalie hirs – Gedichten

Arnon Grunberg – Iets kroms dat verbogen is

Anne van Amstel – Bitter

Arno Kramer – Gedichten

Allard Hoogland – Als een baksteen

Ivo Bonthuis – Brief aan J.

The Short Goodbye

Tekeningen Karen Opstelten

Auteurs in dit nummer

Colofon

Deze maand

Bastiaan Bommeljé

Denk niet dat het eigentijdse bestaan geen vrolijke momenten te bieden heeft. Integendeel, voor wie de ogen openhoudt, zijn er talrijke grappige details waar te nemen die niet alleen voor een opgeruimd gemoed zorgen, maar ook inzicht bieden in de diepere structuren van de moderne samenleving. Een zo'n grappig detail is het feit dat de afgelopen jaren het ministerie van Algemene Zaken, het ministerie van Buitenlandse Zaken alsook het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, net als Tony's Chocolonely, het hippe communicatieadviesbureau 'Issue Makers' inhuurden voor 'reputatiemanagement'. Daartoe assisteerde dit bureau bij het schrijven van artikelen voor de media, samen met 'opiniemakers' als prof. dr. Jozanneke van der Toorn, bijzonder hoogleraar 'Inclusie van Lesbische, Homoseksuele, Biseksuele en Transgender werknemers op het werk' aan de Universiteit Leiden alsook politicus en schrijver Boris Dittrich. Deze 'mooie samenwerking', zo meldt het communicatieadviesbureau, heeft geleid tot publicaties in onder andere *Het Parool* en *Het Financieele Dagblad*.

Zo komt men vanzelf bij een ander grappig detail van het huidige bestaan: de opmars van opiniemakers, en dan in het bijzonder van opiniemakers die hun opinies voorzien van het bijschrift 'de auteur is filosoof en dichter' dan wel 'de auteur is schrijver en filosoof'. Zo'n zelfdiagnose maakt ietwat giechelg, zodat men het beter kan verdragen dat de meeste van de bijdragen door 'filosofen en dichters' zelden filosofisch en nog minder vaak poëtisch zijn. Veelal beginnen ze met het woord 'ik' en doorgaans klinkt daarna het moderne opinie-mantra 'we moeten' (iets, meestal de wereld redden).

Op zichzelf is het geen slecht idee om de wereld te redden, hoewel het woord 'moeten' geen erg vruchtbaar begin lijkt. Interessanter is echter

dat deze opmars van de opiniemakers een symptoom is van een breder maatschappelijk verschijnsel. Ik doel op iets dat historici en sociologen benoemen als ‘*elite overproduction*’, het ontstaan van een overdosis aan geprivilegieerden, oftewel van meer bevoorrechten dan de samenleving kan verteren.

Indien zoiets inderdaad bestaat, wat betekent dit dan? Wellicht betekent het dat in Nederland in drie decennia het percentage van de bevolking tussen 25 en 45 jaar dat ‘hoger opgeleid’ is, verdubbelde tot meer dan vijftig procent, terwijl in dezelfde tijd de leesvaardigheid met dezelfde snelheid kelderde. Misschien betekent het ook dat in een land met een tekort aan meer dan 5.000 leraren er 55.000 onderwijsdeskundigen rondlopen die onderwijsbeleid produceren, en dat is niet eens inclusief alle onderwijsconsultants, onderwijskwartiermakers en onderwijsprocesbegeleiders. En mogelijk betekent het tevens dat de nieuwe CAO voor het universiteitspersoneel dit jaar voorziet in 9 procent loonsverhoging plus een uitkering van 1200 euro, en die voor de HBO-sector in een loonsverhoging tot 14 procent, terwijl het zorgpersoneel er dit jaar 5 procent salaris verkrijgt en een reiskostenvergoeding van 17 cent in plaats van 10 cent per kilometer.

Hoe dan ook biedt de theorie van de ‘*elite overproduction*’ een oplossing voor het zonderlinge raadsel waarom juist deze tijd zo’n even overloze als grappige stroom opinies, duiding en praatprogramma’s produceert. Wel is het enigszins jammer dat deze stroom een ruis voortbrengt die alle complexiteiten, paradoxen en ambiguïteiten van de existentie overstemt. In dit opzicht is zwijgen wellicht de grootste bedreiging voor de post-intellectuele samenleving.

lees het nieuwe nummer

Lincoln met een gitaar

Een witte 'Man in Black' komt naar Washington

Thomas Bersee

Beelden hebben hun betekenis, zeker in een op alle mogelijke manieren verdeelde natie als de Verenigde Staten van Amerika. Niet voor niets kwam er in 2015 na de schietpartij door een 21-jarige witte racist met negen dodelijke slachtoffers in de Emanuel African Methodist Episcopal Church in Charleston, South Carolina, vanuit alle lagen in de VS een brede beweging op gang om bepaalde beelden uit het openbare leven te verwijderen. Het ging om standbeelden van oorlogshelden van de Confederatie die tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865) hadden gestreden voor het behoud van de slavernij.

Veel van de beelden werden eind negentiende eeuw, maar ook nog in het begin van de twintigste eeuw, tijdens de invoering in de zuidelijke staten van de racistische 'Jim Crow-wetten' (die de apartheid juridisch vastlegden) en zelfs nog tijdens de jaren zestig op industriële wijze goedkoop geproduceerd. Die productie werd vaak financieel ondersteund door de revanchistische United Daughters of the Confederacy om de 'nobele en heroïsche' strijd van het Zuiden te herdenken. Ze waren bovenal bedoeld om de eigen regionale identiteit van de zuidelijke staten en de idee van witte suprematie weer te geven. In totaal werden er meer dan 700 van dit soort beelden geplaatst, maar na de schietpartij in Charleston waren hun dagen geteld.

Zo werden er in 2017 in Virginia plannen gemaakt het grote bronzen ruitersstandbeeld van generaal Robert Edward Lee, de zuidelijke opperbevelhebber, te verwijderen uit Market Street Park (voorheen Lee Park) in Charlottesville. Dat voornemen leidde tot een nachtelijke protestmars door ultrarechtse milities, neonazi's, Ku Klux Klanleden en andere al dan niet

met hakenkruizen en confederatievlaggen uitgedoste gelovigen in witte suprematie. Dit protest leidde weer tot een tegendemonstratie van voorstanders van de verwijdering, maar die werd bloedig verstoord toen een witte racist in een witte Dodge Challenger inreed op de menigte, waarbij een dode en 35 gewonden vielen. Dit alles, en ook de op z'n best halfhartige reactie van toenmalig president Trump leidde tot geschokte reacties in de Amerikaanse politiek en samenleving.

Direct na de gebeurtenissen in Charlottesville deed Nancy Pelosi, de toenmalige leider van de Democratische minderheid in het Huis van Afgevaardigden, de oproep om ook de beeldengalerij in het Capitool op te schonen. Omdat elke staat twee beelden mag neerzetten in de marmeren rotunda en belendende gangen in het Amerikaanse parlamentsgebouw vroeg ze de zuidelijke staten om hun beelden van mannen met een besmet *Confederacy*-verleden te vervangen door meer eigentijdse helden.

Na een tweede poging door Pelosi in 2020, toen ze inmiddels Speaker van het Huis van Afgevaardigden was geworden, werd de vervanging van elf omstreden beelden in gang gezet. Dit geeft treffend aan hoe in de VS beelden de fysieke vorm zijn waarin deze cultuur zich rekenschap geeft van haar verleden.

Inmiddels heeft Virginia het beeld van generaal Robert E. Lee, dat een eeuw lang op Capitol Hill stond, vervangen door een beeld van Barbara Rose Johns, een vergeten zwarte emancipatiestrijder. En Arkansas besloot om twee lokale negentiende-eeuwse voormannen met racistische denkbeelden in te wisselen voor beelden van twee eigentijdse helden uit de staat. Het ene beeld is van de zwarte burgerrechtenactivist Daisy Bates. Het andere beeld is van de witte countryzanger, gitarist, singer-songwriter, acteur en auteur Johnny Cash.¹

The Times They are a-Changin', zoveel is wel duidelijk. Overigens is Johnny Cash, die onder muzikliefhebbers ook bekendstaat als The Man in Black (naar zijn gelijknamige grote hit), The Godfather of Country

Music, The Tennessee Titan, The Bard of the Barricades, The Rebel Cowboy, dan wel The Poet of the Poor, geen onbekende in Washington. Op 17 april 1970 trad hij op voor president Nixon, waarbij hun gezamenlijke vriend Billy Graham, de tv-evangelist, als intermediair had gefungeerd. De president had gehoopt dat een optreden van Cash zijn dalende populariteit wat zou opkrikken. Het bloedbad van Mý Lai was kort daarvoor aan het licht gekomen, Cambodja werd gebombardeerd, en de protesten tegen de Vietnamoorlog leken ontembaar aan te zwellen. Cash had echter gezegd te geloven in Nixons plan om de oorlog te beëindigen en had de natie opgeroepen om voor de president te bidden. Het moest kortom een gezellig country-avondje worden voor tweehonderd hooggeplaatste gasten met liedjes over oude Cadillacs, 'welfare queens' (zwarte bijstandsmoeders die 'teren op belastinggeld'), vrede in de Blue Ridge Mountains en Christus de timmerman. Het werd evenwel een hoogst ongemakkelijk samenzijn. Cash weigerde de verzoeknummers van de president te spelen omdat hij die te rechts en racistisch vond en koos voor zijn nieuwe single 'What is Truth', een anti-oorlogslied met als boodschap dat er beter geluisterd moest worden naar de jeugd. Nixon was gedwongen de zaak met een grapje op te lossen: 'One thing I've learned about Johnny Cash is that you don't tell him what to sing.'²

En nadat hij in 1976 'Grand Marshall' was geweest van de grote parade in Washington ter viering van het tweehonderdjarig bestaan van de Onafhankelijkheidsverklaring die had geleid tot het ontstaan van de Verenigde Staten (waarbij hij maar liefst tweehonderd keer een replica van de Liberty Bell mocht luiden), beklom Cash op 14 juni 1977 het spreekgestoelte van het Huis van Afgevaardigden in het Capitool. Hij was uitgenodigd om een rede uit te spreken ter gelegenheid van de tweehonderdste verjaardag van de Amerikaanse vlag. De invitatie was gekomen van de later legendarisch geworden Speaker Tip O'Neill, die als voorman van de Democraten zojuist was aangetreden voor wat een tienjarig voorzitterschap zou worden. Cash was gekleed in een zwart

glansshirt met symmetrisch daarop twee emblemen van de Amerikaanse adelaar in rood, wit en blauw, dezelfde outfit die hij het jaar daarvoor als 'Grand Marshall' had gedragen. Zijn vrouw June Carter keek vanonder haar witte westernhoed vol bewondering toe.

Cash kwam niet om te zingen naar het Capitool. Met zijn diepe basbaritonstem droeg hij de tekst voor van 'Ragged Old Flag', de song die hij in 1974 had geschreven. Het was een lied over de vlag als symbool van de vrijheid, de vlag die was gerafeld tijdens de Amerikaanse Revolutie, die bijna was gevallen in de Alamo, die zo zwaar had geleden in de Burgeroorlog, waarvoor was gevochten in de velden van Vlaanderen, die bloedrood was gekleurd in de Tweede Wereldoorlog, die mee was geweest naar Korea en Vietnam, die in haar eigen land werd besmeurd en verbrand, en nu oud en gerafeld was, *'but she's in good shape for the shape she's in / 'Cause she's been through the fire before / And I believe she can take a whole lot more'*.³

Dit was, kortom een boodschap van hoop, patriotisme en veerkracht in een tijd van nationale malaise. Watergate en de chaotische aftocht uit Vietnam waren net achter de rug, nu waren er de energiecrisis en de economische recessie met gierende inflatie en de dollar in een vrije val. Cash hield oprecht van de vlag, en ooit introduceerde hij de song met de woorden 'if you burn my flag – I'll shoot you. But I'll shoot you with a lot of love, like a good American'. Omdat hij gold als een aanhanger van Nixon sneerden linkse critici dat het lied het Amerikaanse imperialisme verheerlijkte. En het is waar dat Cash als oud legerman geregeld had opgetreden voor de troepen in Vietnam, waarbij hij had uitgehaald naar de 'shitheads at home' die tegen de oorlog waren.

Maar tegelijkertijd begonnen de juist de liefhebbers van countrymuziek gaandeweg ook steeds meer te beseffen dat Cash groeiende twijfels had over de oorlog en dat de tekst van zijn song over de vlag, die geen grote hit werd, behoorlijk ambigu was voor het genre.

Dit was blijkbaar nog niet helemaal doorgedrongen tot de alt-right-groepen die in 2017 hun een nachtelijke mars in Charlottesville hielden. Tijdens hun fakkeloptocht riepen ze leuzen als 'Kill the nigger' en 'Jews will not replace us', waarbij ze de Hitlergroet brachten en zwaaiden met vlaggen van de Confederatie en nazi-Duitsland. Op sociale media ging een video viraal van een neonazi die in een Johnny Cash-t-shirt meeliep. Mogelijk was de man geïnspireerd door de aflevering van de Muppet Show waarin Cash in een oude hooischaar samen met 'Southern Belle' Miss Piggy een duet zingt met op de achtergrond de confederatievlag, of door 'God Bless Robert E. Lee', een ballade van Cash over de bestaansstrijd van 'mijn geliefde Dixie'. Maar ook deze song is ambigu, want Cash prijst Lee omdat die zich in 1865 overgaf aan de Noordelijke troepen om meer bloedvergieten te voorkomen en een eind aan de oorlog te maken, en omdat hij niet zoals de president van de Confederatie Jefferson Davis tegen elke prijs wilde doorvechten. (Lee werd dan ook niet gearresteerd en vervolgd, en spande zich in zijn resterende jaren in voor verzoening. In 1975 werd hij door het Congres gerehabiliteerd en in zijn burgerrechten hersteld, om nog geen halve eeuw later weer van zijn sokkel te worden getrokken.

Cash was inmiddels in 2003 overleden, maar zijn nabestaanden reageerden furieus op de neonazi met het Johnny Cash-t-shirt. Zijn dochter Rosanne berichtte 'namens alle kinderen' van Cash (die vijf kinderen en twee stiefkinderen had uit twee huwelijken) op Facebook: 'We werden geattendeerd op een video waarin een jongeman in Charlottesville haat en gif spuwde. Hij droeg een t-shirt met daarop de naam van Johnny Cash, onze vader. We waren verbijsterd door deze associatie. [...] Johnny Cash was een man wiens hart klopte op het ritme van liefde en sociale rechtvaardigheid. Hij ontving humanitaire prijzen van onder andere het Joods Nationaal Fonds, B'nai B'rith en de Verenigde Naties. Hij streed voor de rechten van de Native Americans, protesteerde tegen de oorlog in Vietnam, was een stem voor de armen, voor de mensen die vechten voor hun bestaan en die buitengesloten zijn, en hij pleitte voor

de rechten van gevangenen. [...] Zijn pacifisme en inclusief patriottisme waren twee van zijn meest kenmerkende eigenschappen. [...] Onze vader zei ons, keer op keer in ons leven: “Kinderen, jullie kunnen kiezen tussen liefde en haat. Ik kies liefde.”⁴

Sindsdien is er nooit meer een rechtsextremist in een Johnny Cash T-shirt gesignaleerd, ook niet bij de bestorming van het Capitool op 6 januari 2021. Daarom kan Cash nu, bijna 50 jaar na zijn voordracht van ‘Ragged Old Flag’, dat onder de noemer ‘gedicht’ werd opgenomen in de Congressional Record, als Amerikaanse held terugkeren naar Washington en in brons gegoten zijn plaats innemen in de National Statuary Hall Collection.

Het Huis van Afgevaardigden van Arkansas besloot met een meerderheid van 92 tegen 0 voor een standbeeld van Cash. Zijn dochter Rosanne meldde dat ze bijzonder verguld was, vooral ook omdat hij de eer deelde met burgerrechtenactivist Daisy Bates. ‘Ik heb zoveel respect voor haar. Ze was een voorbeeld van ware menslievendheid.’⁵

Daisy Bates was voorzitter van de plaatselijke afdeling van de National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) en had in 1957 een leidende rol in de strijd om negen zwarte scholieren toegelaten te krijgen tot de Little Rock Central High, een middelbare school in de hoofdstad van Arkansas. Dit was mogelijk geworden door de uitspraak in 1954 van het Hooggerechtshof inzake Brown v. Board of Education waarin werd bepaald dat de rassenscheiding in het openbare onderwijs ‘with all deliberate speed’ diende te worden opgeheven. President Eisenhower moest de 101e Luchtlandingsbrigade inzetten om met bajonet op het geweer de zwarte scholieren door een scheldende witte menigte veilig naar de schooldeur te loodsen.⁶

Of Johnny Cash zelf werkelijk de burgerrechtenbeweging van zwart Amerika steunde, is een punt van discussie. Cash kwam op voor de verliezers in de moderne wereld, dat is duidelijk, maar dan vooral vanuit een rockabilly- c.q. outlaw-perspectief. In 1957 zong hij ‘I shot a man

in Reno, just to watch him die' in de staatsgevangenis in Huntsville in Texas. Dit was zijn eerste gevangenisoptreden en het begin van een lange reeks gratis optredens in penitentiaire inrichtingen, met de concerten in Folsom en San Quentin als bekende hoogtepunten. Het was het begin van zijn imago als de man die zichzelf steevast voorstelde met 'Hello, I'm Johnny Cash' en dan in het zwart gekleed zong 'for the poor and beaten down, living on the hungry, hopeless side of town'.

Zeker is dat Cash zich vooral het lot aantrok van de Native Americans. Zijn identificatie met hen ging zelfs zover dat hij beweerde Cherokeebloed te hebben. Later gaf hij toe dat het een gedachtespinnel was geweest: 'When I was on the pills, the higher I was, the more Indian I thought I was.'⁷ Cash heeft zich echter nooit expliciet uitgesproken tegen de raciale onderdrukking van het Afro-Amerikaanse volksdeel. Vandaar dat thans in woke-kringen opnieuw de vraag opduikt of hij misschien toch niet gewoon een racist was, zoals zoveel 'poor whites' uit het gesegregerde zuiden.

Dat Cash niet opgroeide in een ruimdenkend liberaal milieu staat vast. Hij werd in 1932 geboren in het gehucht Kingsland op het plateland van Arkansas en bracht zijn kindertijd door op een armtierige katoenboerderij in het nietige dorpje Dyess in Mississippi County, dat net als agrarische kolonie was gesticht tijdens de New Deal. Er was geen stromend water en geen elektriciteit. Een radio op batterijen met country- en gospelmuziek was zijn belangrijkste contact met de buitenwereld. Vlak voor zijn dood in 2003 zei Cash in een interview: 'Vanaf mijn vijfde tot mijn achttiende jaar plukte ik met de hand katoen, elke dag na school tot het donker werd. Als ik 's avonds naar huis liep vanuit het veld, zong ik voor mezelf. Liedjes waren mijn tovermiddel om me door de duisternis heen te helpen.'⁸

Tien jaar geleden is het huis waar Cash opgroeide in zijn oorspronkelijke staat teruggebracht om er een erfgoedattractie van te maken. De betrokken projectontwikkelaar beloofde 110 arbeidsplaatsen en een jaarmzet van 9,8 miljoen dollar. Er zijn nu rondleidingen, kinderacti-

viteiten met educatieve opdrachten, muziekfestivals alsook wandel- en fietsroutes inclusief een veldexcursie naar de plek waar Johnny Cash zat te vissen op de dag dat zijn oudere lievelingsbroer Jack overleed toen deze bij het maken van hekpalen een schuiver maakte over een tafelaar.⁹ Van zijn vader kreeg de twaalfjarige Johnny toen te horen dat in plaats van zijn diepgelovige broer hij beter dood had kunnen gaan, en dat hij niet had moeten gaan vissen terwijl Jack zijn best deed om geld te verdienen voor het gezin. Dit was de geboorte van de muziekcarrière van Johnny Cash. Later zei hij hierover: 'Vanaf dat moment ben ik echt begonnen met schrijven. Ik probeerde te verwoorden wat ik voelde.'¹⁰

Pas toen Cash tijdens zijn dienstdtijd werd gestationeerd op een militaire afluisterpost in Duitsland, kwam hij voor het eerst in contact met zwarte leeftijdsgenoten. In dronkenmansgevechten schold hij ze uit voor 'coon', 'nigger' en 'jigaboo'. Volgens zijn biografen waren dat echter jeugdzonden die hij later nooit meer zou herhalen. Maar voorop liep hij niet in de burgerrechtenbeweging. Dat bleek toen hij in 1965 samen met zijn eerste vrouw Vivian op een foto in de krant stond. Hij kwam toen net uit de gevangenis van El Paso waar hij een paar dagen had gezeten vanwege vermeende amfetamine-smokkel. Vivian kon vanwege haar Siciliaanse komaf gemakkelijk worden aangezien voor een licht getinte Afro-Amerikaans vrouw, en dat zeker op een korrelige zwart-witfoto. De Ku Klux Klan schreef het echtpaar dreigbrieven met blokletters in rode inkt. Gemengde huwelijken waren in het zuiden toen nog strafbaar. Cash verzamelde tientallen getuigenverklaringen van familie, vrienden en bekenden om van de rechtbank een officiële verklaring te krijgen dat Vivian een 'raszuivere Caucasian' was.¹¹

Dit was precies de tijd dat zijn conceptalbum 'Bitter Tears' (1965) over het leed van de Native Americans onverteerbaar bleek voor zijn oorspronkelijke fans uit het Zuiden. Op menig radiostation werd zijn plaat zelfs geboycot.¹² De verdenking om ook nog eens een 'nigger-lover' te zijn, kon Cash er niet nog bij hebben.

Pas toen zijn publiek studentikozer en meer middle class werd, durfde Cash kleur te bekennen. Zo presenteerde hij tussen 1969 en 1971 vanuit Nashville wekelijks zijn door miljoenen kijkers van kust tot kust bekeken 'The Johnny Cash Show', waarin hij naast Bob Dylan en de Monkees talrijke zwarte gaststerren liet optreden. Onder hen waren bijvoorbeeld zangeres Odetta, die bekendstond als 'de stem van de burgerrechtenbeweging', Stevie Wonder, die een strijdmakker was van Martin Luther King Jr., de tot de islam bekeerde R&B zanger Joe Tex alias Yusuf Hazziez en O.C. Smith, die later predikant werd en oprichter van de City of Angels Church in Los Angeles. Toen de legendarische Ray Charles, 'The High Priest of Soul', verscheen, zat Cash naast hem aan de piano. Tegenwoordig zou niemand daar van opkijken, maar indertijd was het een duidelijk statement. Op menige plek in het diepe zuiden was een witte man met een zwarte man samen op een bankje voor beide partijen nog steeds een levensgevaarlijke onderneming.¹³

Dit was ook de tijd dat Cash bevriend raakte met Muhammad Ali. *Life Magazine* riep beiden in 1969 uit tot de allerbekendste persoonlijkheden ter wereld, bekender dan de paus en The Beatles.¹⁴ Cash had trouwens een weinig bekende, maar goede relatie met The Beatles. Tijdens hun laatste optreden van de Amerikaanse tournee van 1965, in Cow Palace in San Francisco, was er backstage een ontmoeting met Cash en Joan Baez, terwijl hun allerlaatste live-optreden voor publiek op 29 augustus 1966 in Candlestick Park te San Francisco volgens sommige bronnen ook werd opgeluisterd door een bezoek van hetzelfde duo. Zeker is dat The Beatles in 1969 tijdens de sessies voor hun laatste album *Abbey Road* plotseling een stuk spelen uit 'I Walk the Line', de hit van Cash uit 1957.

Later verbleef Paul McCartney regelmatig op Jamaica om zich te laten inspireren door de reggae-muziek en huurde dan een huis naast dat van Cash. Toen hij en zijn toenmalige vrouw Linda in 1988 door Johnny en June werden uitgenodigd voor een etentje resulteerde dat in het gezamenlijke nummer 'New Moon over Jamaica'. In mei van dat

jaar kwam Cash naar McCartneys studio in Engeland om het nummer op te nemen. De ex-Beatle speelt basgitaar en zingt mee, maar is nauwelijks te horen omdat hij volkomen wordt overstemd door Cash.¹⁵ En in 2002, een jaar voor zijn dood, zou Cash met wankele stem 'In My Life' opnemen, een Beatles-nummer van John Lennon, die ooit aan Bob Dylan (een goede vriend van Cash) had verteld dat hij een liefhebber was van Cash' song 'Big River'.

Overigens kwam Cash op Jamaica bijna vroegtijdig aan zijn eind. In 1981 werd zijn tot vakantiewoning opgeknapte herenhuis op een oude suikerplantage tijdens de kerstdagen overvallen. Hij en zijn vrouw June en een aantal van hun kinderen moesten meer dan vier uur ze op de grond liggen met een pistool in hun nek en een machete zwierend boven hun hoofd. Het liep goed af, niemand raakte gewond en de jongens konden worden opgepakt. Naderhand keek Cash erop terug: 'Ik heb verdriet om dit soort wanhopige jonge mannen, en om de samenlevingen die er zoveel van voortbrengen en al dat lijden veroorzaken. Ik voelde dat ik die jongens kende. We hadden een band, zij en ik: ik wist hoe ze dachten, ik wist wat ze nodig hadden. Ze waren net als ik.'¹⁶

Tijdens zijn carrière van bijna vijftig jaar maakte Cash zeventig muziekalbums en won hij dertien Grammy Awards. Honderden muzikkeners, documentairemakers, biografen en historici hebben zich gestort op Cash om zijn muziek, zijn persona, zijn tijd en zijn culturele erfenis te duiden. Ze komen allemaal tot dezelfde conclusie. Cash was de belichaming van Amerika in al zijn gespletenheid. Hij zat vol innerlijke tegenstellingen, ambigüiteiten, gebreken en tekortkomingen, maar uiteindelijk was hij een goed mens. Op de vraag 'heb je ooit een denkbeeldige vriend gehad?' antwoordde Cash ooit: 'Ja. Soms ben ik twee personen. Johnny is de aardige en Cash veroorzaakt problemen. Ze vechten.'¹⁷

Singer-songwriter Kris Kristofferson roemde Cash op zijn begrafenis als de Lincoln van de Amerikaanse muziek, maar dan wel een 'Lincoln with a wild side'.¹⁸ Abraham Lincoln (1809-1865) geldt als de groot-

ste Amerikaanse president ooit en iedere nieuwe president voelt zich in diens schaduw staan (alleen Trump dacht beter te zijn). Net als Cash was Lincoln een man van eenvoudige komaf die met vallen en opstaan omhoogklom. Hij wist een einde te maken aan de slavernij en een door burgeroorlog verscheurde natie bijeen te houden. In 1863 hield Lincoln op het slagveld van Gettysburg een toespraak over de historische opdracht van Amerika om als natie met een ‘government of the people, by the people, for the people’ niet van de aardbodem te verdwijnen. Op zijn album ‘America: A 200-Year Salute in Story and Song’ (1972) draagt Cash dit Gettysburg Address voor. Met zijn sonore stem doet hij het misschien mooier nog dan Lincoln met zijn hoge dunne stem het zelf had kunnen doen.

In 2026 viert Amerika het 250-jarig bestaan, wat ‘the most inclusive celebration in our nation’s history’ moet worden.¹⁹ Het is maar de vraag of dat gaat lukken in deze tijd van extreme polarisatie.²⁰ Cash is er niet meer om in levende lijve ‘Grand Marshall’ van de viering te zijn, maar misschien helpt het dat men dan naar het beeld van Johnny Cash kan opkijken, want zelden zal een standbeeld zoveel eenheid in zoveel gespletenheid hebben verbeeld.

De bronzen Johnny Cash die aanstonds in het Capitool in Washington wordt geplaatst is bijna 2,5 meter hoog en weegt meer dan vijfhonderd kilo. Het toont The Godfather of Country Music op middelbare leeftijd, ergens in de 40, met een gegroefd gelaat, verzonken in gedachten met het hoofd naar beneden gericht. In zijn rechterhand heeft hij een bijbel, en zijn gitaar hangt over zijn rug. De draagband komt onder de bijbel vandaan, de bron van zijn diepgewortelde geloof, en loopt kruislings omhoog naar zijn linkerhand midden op zijn borst, de behuizing van hart en ziel van waaruit al zijn muziek en poëzie voortkwam, en gaat dan naar achteren naar zijn gitaar, die hij altijd bij zich had om zijn boodschap uit te dragen. Het beeld straalt een gravitas uit die doet

vermoeden dat de kunstenaar daadwerkelijk studie heeft gemaakt van de trekken van de zestiende president van de Verenigde Staten.²¹

Beelden hebben hun betekenis. Van alle Amerikaanse muzikale iconen was Johnny Cash niet zo succesvol als ‘The King’ Elvis Presley, niet zo hip als ‘The Boss’ Bruce Springsteen, niet zo vocaal begaafd als ‘The Voice’ Frank Sinatra en zeker niet zo literair als ‘His Bobness’ Bob Dylan met diens Nobelprijs, maar hij was simpelweg niemand minder dan de nieuwe Lincoln. Hoger kun je in Amerika niet komen. Daarom is het beeld van deze witte ‘Man in Black’ nu op weg naar het Capitool.

NOTEN

- ¹ *The Washington Post* 17 april 2019: ‘Johnny Cash to replace Confederate statue on Capitol Hill.’ (Vgl. www.washingtonpost.com/politics/johnny-cash-to-replace-confederate-statue-on-capitol-hill/2019/04/17/27058054-6153-11e9-9412-daf3d2e67c6d_story.html). Voor de beeldengalerij op het Capitool in het algemeen, zie: www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/about-national-statuary-hall-collection
- ² S. Dosa & B. Kopple (2018). *Remastered: Tricky Dick & The Man in Black* (film-documentaire beschikbaar op Netflix).
- ³ De ceremonie werd afgesloten met ‘America the Beautiful’ en de ‘National Emblem March’ door het All-City Chorus en de U.S. Army Band. Cash verliet daarna de vergaderzaal zonder zelf ook maar een noot te hebben gezongen; zie: History Blog (12 juni, 2015); ‘The Man in Black’s Tribute to the Ragged Old Flag’, in: History, Art & Archives: US House of Representatives: <https://history.house.gov/Blog/2015/June/6-12-Man-in-Black/>
- ⁴ *The Guardian* 17 augustus 2017: ‘Johnny Cash’s children condemn Charlottesville far-right protester in Cash T-shirt.’ (Vgl. <https://www.theguardian.com/music/2017/aug/17/johnny-cash-children-charlottesville-far-right-protester-t-shirt>).
- ⁵ Public Radio from UA Little Rock (11 april, 2019): ‘Legislation to place statues of Johnny Cash, Daisy Bates in U.S. Capitol signed into law.’ (Vgl. www.ual

- publicradio.org/local-regional-news/2019-04-12/legislation-to-place-statues-of-johnny-cash-daisy-bates-in-u-s-capitol-signed-into-law).
- 6 G. Stokley (2005), *Daisy Bates; Civil Rights Crusader from Arkansas* (University Press of Mississippi Press, Jackson, MS).
 - 7 L.H. Edwards (2009). *Johnny Cash and the Paradox of American Identity* (Indiana University Press; Bloomington, IN), p. 108.
 - 8 J.M. Alexander (2018). *The Man in Song; A discographic Biography of Johnny Cash* (The University of Arkansas Press; Fayetteville, AR), p. 2.
 - 9 C.E. Woodward (2022). *Country Boy; The Roots of Johnny Cash* (The University of Arkansas Press; Fayetteville, AR), pp. 279-88; Over de New-Deal-kolonie Dyess, zie 'Historic Dyess Colony; The Johnny Cash Boyhood Home': <http://dyesscash.com>.
 - 10 S. Turner (2004). *The Man Called Cash; The Life, Love and Faith of an American Legend* (Bloomsbury, New York), pp. 1-38.
 - 11 M. Riddlehoover (2020). *My Darling Vivian* (Filmdocumentaire).
 - 12 A. D'Ambrosio (2009). *A Heartbeat and a Guitar; Johnny Cash and the Making of Bitter Tears* (Nation Books, New York).
 - 13 M.S. Foley (2021). *Citizen Cash; The Political Life and Times of Johnny Cash* (Basic Books, New York), zie hoofdstuk 3 'Cash and Black Lives', pp. 79-179.
 - 14 L. Alan (2018). *Johnny Cash; The Life and Legacy of the Man in Black* (Smithsonian Books, Washington DC), p. 21.
 - 15 J.M. Alexander (2018). *The man in song* (vgl. noot 8), p.174.
 - 16 Saving Country Music (24 december 2014): The Jonny Cash Christmas Story, From Robbery to Redemption: <https://www.savingcountrymusic.com/the-johnny-cash-christmas-story-from-robbery-to-redemption/>.
 - 17 Geciteerd op de Johnny Cash Official Site: www.johnnycash.com. Zie ook: Rob van Scheers (2014). 'De ziel van een songschrijver', in: *Drie akkoorden en de waarheid: Muzikale levenslessen* (Amsterdam), pp.11-20, in het bijzonder p. 17.
 - 18 R. Clapp (2008). *Johnny Cash and the Great American Contradiction; Christianity and the Battle for the Soul of a Nation* (Westminster John Knox Press, Louisville KY), p. 18.

- ¹⁹ America 250; Celebrating 250 years of the American Spirit: <https://www.america250.org>.
- ²⁰ Zelfs het geboortjaar van de Verenigde Staten wordt nu betwist, zoals door het door *The New York Times* geïnitieerde 'Project 1619', het jaar waarin het eerste slavenschip Amerika bereikte. Het is dan ook zeker dat in het beoogde feestjaar een nationale verbinder als Johnny Cash node zal worden gemist. Vgl. *The New York Times Magazine* 14 augustus 2019; Nikole Sheri Hannah-Jones, 'The 1619 Project: A New Origin Story': www.nytimes.com/interactive/2019/08/14/magazine/1619-america-slavery.html.
- ²¹ *Talk Business & Politics* 24 april 2023: 'Johnny Cash sculptor Kevin Kresse describes statue inspiration': <https://talkbusiness.net/2023/04/johnny-cash-sculptor-kevin-kresse-describes-statue-inspiration/>; Zie ook: 'Architect of the Capitol; Abraham Lincoln Statue': www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/abraham-lincoln-statue.

lees het nieuwe nummer

Insect

Willem Thies

Nooit zag ik wreedheden.

Als kind speelde ik in de ruïnes.

Intact de kogelgaten in het wasgoed aan de lijn, relieken.

Moederlijke handen die ogen bedekken.

Alle weeskinderen groeien op als lijfwachten van wie zich over hen
ontfermt.

Sultan, wijze, tiran.

De beschermengelen deserteren. Hun gegons

sterft weg in de verte.

Gezang van lang geleden

Wie steekt een brand in brand? De stelligste activist van allen?
De luis in de pels van het kritisch dier?
Wie wast het water schoon? Weet: Alaska
is een koud koud oord.

Het werd al eens gezongen.

Wie raapt de doden op? Wie zet de protestmars in gang?

Zonder statusbijbedoeling
Ik moest wennen aan de werkelijkheid

toen ik het museum achter mij liet. Ik stierf
rustig. Ik wil welzijn

voor mijn vrouw en zoon
Zij schrijven mijn boek.

(Naar aanleiding van de dood van Charles Simic)

Kijk wat je me hebt laten doen

Bewaar uit voorzorg een paar slokken
gif voor een later ogenblik,
kies
de kleinste veldslag en koester
hem, broed hem uit met bovenmenselijk geduld,
vergeet
niets.

Maar kondig evenmin iets aan. Laat
het gisten.
Laat de ander twifelen, zich in stilte
verbazen over je onaangedaan
gezicht.

Houd de schrijftafel opgeruimd en schoon en
haal op een argeloze dag het wapen tevoorschijn.
Speel gedachteloos met de veiligheidspal,
wel niet, wel niet,
berg het weer op maar weet het te liggen, geladen, loyaal.

lees het nieuwe nummer

De kapper

Thomas Heerma van Voss

Na een week of vijf in bed had mijn vader een verzoek. Hij wilde zijn haar laten knippen.

‘Echt waar?’ vroeg mijn moeder. ‘Nico wil ook heel graag langskomen, hè, en Nel vraagt er al tijden om, dat weet je toch? Is het niet een beter idee om hen te laten komen?’

Ze aarzelde even. ‘Je haar is helemaal niet zo lang.’

‘Jawel,’ zei mijn vader, ‘en ik wil dat het goed zit.’

Ik keek naar zijn grotendeels kale schedel. De schilfers en bultjes bovenop; de witte huid, de grijze sprieten bij zijn slapen. Die waren inderdaad lang, ze tuimelden in pieken over zijn oren.

Ik belde de kapper, lichtte hem in over de situatie en we maakten een afspraak.

Een paar dagen later kwam hij langs. Mijn moeder was vlak daarvoor naar yoga vertrokken. ‘Anders houd ik het niet vol. Ik moet ook overleven.’ Buiten schemerde het al, en daar klonk de bel. De kapper stond in de deuropening, vouwfiets in zijn armen, petje op. De vertrouwde glimlach was van zijn gezicht verdwenen. ‘Ach knul,’ zei hij en tikte bemoedigend op mijn schouder.

Ineens betrad hij mijn geboortehuis; die chronisch enthousiaste vijftiger die ik al mijn hele leven kende. Naar zijn eenmanszaak gaan, aan de andere kant van de stad, vormde al jaren het vaste uitje van mijn vader en mij. We spraken elkaar niet veel, maar elke zes, zeven weken troffen we elkaar bij de kappersstoel, waarna we broodjes pekelvlees haalden bij Van Dobben en de tweedehandsbakken van Concerto verkenden. Vroeger gingen we daarna samen naar hetzelfde huis, tegenwoordig namen we afscheid op straat. Meestal keek ik mijn vader na terwijl hij zigzaggend wegfietste. Let op, dacht ik dan, zorg ervoor dat

je niet valt, zie je die brommer wel, laat je niet omver rijden door deze vrachtwagen.

‘Negeer de rommel,’ zei ik.

De kapper zei niks en liep achter me aan, de gang door, langs de eettafel die vol lag met post, waaronder driemaal een voorgedrukte *beterschap* en een handgeschreven *wat hoorden we nou*. We passeerden plastic tassen vol medicijnen die niets zouden genezen, maar mogelijk zouden verlichten; een po en een douchestoel die mijn moeder alvast had besteld onder het motto ‘je weet maar nooit wat er opeens nodig is’.

We belandden in de woonkamer. Mijn vader had zichzelf het bed uit gekregen en een nette trui over zijn pyjama heen gewurmd. De ramen had ikzelf een uur geleden alvast opengezet, al liet de geur zich hier lastig verdrijven. Die leek al in de kussens getrokken, in het behang, in de wiertjes onder het bed, in de stapels kranten naast het nachtkastje.

Mijn vader zat in een rieten stoel. Ik kon zien dat hij zijn rug recht probeerde te houden. ‘Nou, ’t is allemaal wat, hè,’ zei de kapper en hij trok uit zijn rugzak een waaier aan scharen en kammen tevoorschijn. ‘Hoe gaat ’t vandaag?’

‘Geweldig,’ mompelde mijn vader.

De kapper zweeg, hij begon gewoon met knippen. Ik weet zeker dat hij mijn vader daarmee een grotere dienst bewees dan met welke poging tot conversatie dan ook.

Zolang de kapper knipte leken de dingen even zoals voorheen, Ze kwamen er althans bij in de buurt – de een knipte, de ander werd geknipt, er werd een concrete dienst verleend, zonder ingewikkelde vragen of wendingen.

Uiteindelijk kletsten ze wat over voetbal, over hoe slecht de clubs uit hun gedeelde geboortestreek Brabant presteerden, over een beroemde radiopresentator en over MeToo-nieuwsberichten.

Ik knikte af en toe en leunde tegen het raam, ik stond erbij als een bodyguard, al wist ik dat ik mijn vader onmogelijk kon beschermen.

Welbeschouwd was ik niet meer dan een toeschouwer, zoals ik in die weken tot mijn ergernis steeds bleef.

De schaar die over mijn vaders hoofd bewoog. De vlugge handen van de kapper die ik al zo vaak in actie had gezien. De plukjes grijs die omlaag dwarrelden en er meer uitzagen als stof dan als haar.

Ze moeten verder gekeuveld hebben, en in gedachten hoor ik hun stemmen nog en zie ik mijn vader daar zitten in die stoel, de kapper vlak achter hem. Maar wat ze bespraken, is me ontglipt. Ik herinner me alleen de andere dingen.

Het moment waarop de kapper zijn spullen opborg, de waaier dichtklapte en zoals altijd zei: ‘Zo meneer, je ziet er weer strak uit.’

Ik die een bezem pakte, de flarden van mijn vader van de vloer veegde.

En vooral wat mijn vader toen deed: langzaam en kreunend boog hij zich naar zijn handtas, waar hij moeizaam twee bankbiljetten uit haalde. Die hield hij omhoog in de richting van de kapper, maar die maakte een wegwijsgebaar.

‘Deze krijg je van mij.’

‘Wat?’ Mijn vader keek naar mij, terug naar de kapper. Grote ogen. Rooddoorlopen wit. ‘Nee. Dat klopt niet, ik heb je altijd betaald. Ik wil betalen.’

‘*Next time* betaal jij,’ zei de kapper. ‘Beloofd.’

Mijn vader drong nog aan, maar de kapper liet zich niet op andere gedachten brengen.

Zo gingen ze uit elkaar. De kapper duwde bij wijze van afscheid de voorkant van zijn pet iets omlaag. Mijn vader bleef achter in die rieten stoel, met het geld nog omklemd in zijn hand. Zijn haar was inderdaad kort, aan weerszijden van zijn schedel zaten alleen twee vegen grijs.

In de deuropening bedankte ik de kapper. ‘Maar dat gratis slaat nergens op,’ zei ik. ‘Je bent helemaal hierheen gekomen. Zal ik het bedrag overmaken?’

Ik wist al dat hij zou weigeren.

‘Dit is wel ’t minste wat ik voor die ouwe kan doen na die negen-
endertig jaar,’ zei de kapper. Voordat hij op zijn fiets stapte, leunde hij
iets naar me toe. ‘Sterkte jongen. Ik, euh, denk niet dat die volgende
knipbeurt komt. Hij ziet er al heel anders uit, hè? Zijn wangen. Zijn
nek. De kleur van zijn huid. Mijn vader had hetzelfde aan zijn lever, dat
ging ook zo snel.’

Ik keek de kapper niet na toen hij wegfietste, maar haastte me naar
mijn vader. Ik tilde hem zijn stoel uit, hielp hem met het uittrekken van
zijn trui, stopte hem in bed, verschoonde zijn plasfles.

‘Nou, dat was goed, hè,’ zei ik. ‘Kan ik nog iets voor je doen?’

‘Blijft een goeie gast,’ zei mijn vader. ‘Maar zo raar dat ik niet hoefde
te betalen.’

Toen vroeg ik, voorzichtig: ‘Hoorde je wat de kapper bij het weggaan
zei?’

‘Hmmmnee?’

‘Nou, hij vindt dat je het goed doorstaat. Dit alles. Goed. Dat doe
je ook.’

De rest van de dag bleef mijn vader vooral verward over de gratis
knipbeurt. Hij begon er diverse keren over – toen ik hem ondersteunde
bij de wc, toen ik hem hielp met het eten van de pasta en daarna de
cheesecake. De rest van de dag noemde hij de kapper tegen alle vrienden
die hem opbelden. Over zijn toestand sprak hij nauwelijks, wel hoorde
ik hem een paar keer zeggen: ‘De kapper kwam en raad ’s? Die wilde to-
taal geen geld. Gek, hè? Nee, de dokter is niet langs geweest. De kapper.
Ja, die heeft me gewoon geknipt. Ja, dat leek me fijn. En echt, helemaal
gratis, nul euro.’

Toen hij voor het laatst had opgehangen fluisterde hij: ‘Tja. Het
is wat allemaal. Een gratis kapper aan huis, wie had dat ooit gedacht?
Dingen gaan nooit meer zoals ik ze in mijn hoofd heb.’

Twee weken later stond de naam van de kapper op het krijtbord in de keuken. Dat bord had mijn moeder opgehangen. Doktersafspraken, medicijnen, boodschappen, alles werd daarop bijgehouden.

‘Hè, is dat een afspraak met de kapper?’ vroeg ik. Ze was tomatensoep aan het maken. Van de ene op de andere dag wilde mijn vader alleen nog maar soep, al het andere eten viel hem te zwaar. ‘Heb jij die afspraak gemaakt? Niet nodig, hoor, hij was hier laatst al.’

Ze begreep die afspraak ook niet. Mijn zus en broer evenmin.

Ik bekeek het bord nog eens. Nu herkende ik de kleine, krasserige letters die de naam van de kapper vormden.

Ik liep naar het ziekenhuisbed. Mijn vader lag dommelend televisie te kijken. Een herhaling van een journaal dat we vanmiddag al samen hadden gekeken. Met een doekje veegde ik vocht uit zijn mondhoeken, vervolgens ging ik naast hem zitten en vroeg naar het krijtbord.

‘Ja, ja, die afspraak heb ik gemaakt,’ zei hij nonchalant.

‘Ben je zelf naar de keuken gelopen? Is dat niet veel te riskant? Je kunt zo weer vallen. En... de kapper was hier laatst al, hè. Dat weet je toch nog?’

‘Kom zeg, ik heb geen alzheimer. Dit is pas voor over een tijdje. Het voelde lekker toen hij me knipte. Fris. Eindelijk weer iets fris.’

Ik aarzelde, maar zweeg. De televisie pruttelde verder, mijn vader zei iets over een verkeerd zittend overhemd van een talkshowgast die kwam vertellen over een CO₂-footprint-app, ik maakte een hummend geluid en keek mee naar nog een journaal en nog een actualiteitenprogramma. Ik bleef net zolang tot mijn moeder in nachtjapon verscheen en mijn vader zei: ‘Nu kun je naar huis, hoor. Ik moet slapen.’

De tweede keer dat de kapper langskwam in mijn ouderlijk huis was ik er niet. Geen idee meer wat ik die dag uitspookte. Misschien deed ik iets nuttigs, maar waarschijnlijk hield ik mezelf bezig met alledaagse dingen, afleiding, tijdopvulling. Nu zou ik die uren maar al graag inruilen voor nog een middag met mijn vader.

‘De kapper ging ditmaal heel snel weg,’ zei mijn moeder later. ‘Ik deed boven een paar oefeningen en wilde nog gedag zeggen, maar toen was hij alweer vertrokken.’

Pas later drong het tot me door: dit moet de allerlaatste keer zijn geweest dat mijn vader een afspraak maakte. Vanaf zijn veertiende had hij agenda’s gebruikt, ze lagen allemaal volgeschreven en chronologisch bij zijn bureau, zeventig jaar aan even-koffie-drinken en voetbaluitslagen, aan voornemens en vergaderingen. En na dit kappersbezoek zou hij nooit meer iets afspreken. Waarschijnlijk was dit ook de allerlaatste keer dat hij iemand had opgebeld. Was hij na het wandelingetje naar het krijtbord ooit nog ergens heen gelopen?

Niet veel later zat ikzelf weer in de kappersstoel. ‘Ik zal ’t niet te kort doen,’ zei de kapper, ‘want ’t moet morgen natuurlijk goed zitten. Mensen moeten niet gaan denken: die jongen komt net bij de kapper vandaan. Ze moeten denken: die jongen ziet er fatsoenlijk uit.’

‘Ja.’ Achter me: de suède bank waarvandaan ik vroeger mijn vader bekeek terwijl die geknipt werd – en waarvandaan mijn vader zo vaak naar mij had gekeken terwijl ik werd geknipt. Nu ik hier was, herinnerde ik me opeens dat hij daar de laatste keer al een beetje ineengedoken had gezeten. De onderzoeken moeten toen al begonnen zijn, hoewel hij daarover niets losliet. Zijn bril zat scheef op zijn neus, zijn mond stond een klein beetje open; traag duwde hij zichzelf de stoel uit, hij zocht steun tegen de toonbank, een kast met shampoos, mijn schouder, een parapluerek. Alles raakte hij aan, alsof hij brailleschrift las.

Hoelang was dat geleden? Twee, drie, acht maanden? Het stoorde me dat ik het al niet meer goed wist. Ik had hem zoals gebruikelijk op straat alleen nagekeken, en was gewoon naar mijn eigen huis vertrokken.

Hoelang is het nu geleden? Drie jaar en vijf maanden, dat herinner ik me wel precies. Soms voelt het net alsof er sindsdien eigenlijk niets is

gebeurd, alsof ik naar mijn ouderlijk huis kan fietsen en dat daar dan nog steeds dat akelige bed in de woonkamer geparkeerd staat, en dat mijn vader daar ligt te eten en klaar is om te foeteren op wat de televisie hem voorschotelt.

‘Weet je trouwens al wat je gaat zeggen, morgen?’ vroeg de kapper. Zijn kam bewoog over mijn kruin, hij knipte de langste haren bij mijn oren weg. ‘Ben je er klaar voor, knul?’

Ik keek in de spiegel. Dezelfde vorm van de schedel als ik al weken in het ziekenhuisbed had gezien, dezelfde vermoede, bruine ogen. Ook ik begon er oud uit te zien. Er was rood in mijn nek verschenen dat nooit meer is weggegaan. Mijn haar was al dunner aan het worden op de plekken waar ik inmiddels volledig kaal ben.

‘Ja, ik denk het.’ In grote lijnen wist ik al wat ik wilde zeggen, dat wist ik al tijden. Ik zou als laatste het woord nemen en daarna zou ik met mijn broer en mijn neven de kist dragen. De kapper zou ook komen, zei hij.

Ik vroeg hem naar die laatste keer dat hij bij mijn vader langsging. ‘Hoe zat dat, had hij jou inderdaad zelf gebeld? Echt? Maar je was toch vlak daarvoor al geweest?’

De kapper vertelde dat hij mijn vader die laatste keer nauwelijks nog had geknipt. ‘Voor de vorm haalde ik mijn spullen wel tevoorschijn maar ’t was duidelijk niet nodig. Hij lag ook uitgeteld in bed. We hebben alleen effe kort gekletst.’

‘Wilde hij dan dat je kwam om alleen wat te kletsen?’

‘Nee. Volgens mij had hij me gebeld om een andere reden,’ zei de kapper en knipte enkele laatste plukken weg, waarna zijn kammetje kietelend over mijn nek gleed. Ik bleef voor me uit kijken, via het glas naar de bank achter me, naar mijn rimpelige wangen, naar mijn voorhoofd, naar dat wat op het punt stond te verdwijnen.

‘De envelop lag al klaar toen ik binnenkwam,’ zei hij. ‘Je vader wilde per se als laatste betalen. Toen gaf hij me een hand, en toen was het klaar.’

lees het nieuwe nummer

The Short Goodbye

Onlangs overleed op 92-jarige leeftijd Robert Gottlieb, de laatste van de grote literaire redacteurs uit de Angelsaksische wereld. Hij werkte met schrijvers als Salman Rushdie, Anthony Burgess, V.S. Naipaul, Doris Lessing, John Cheever en Toni Morrison (die zelf haar literaire loopbaan begon als redacteur), en wat betreft non-fictie redigeerde hij onder anderen Bruno Bettelheim, Barbara Tuchman en B.F. Skinner. Bovendien trok hij zijn neus niet op voor het begeleiden van John le Carré, John Lennon en Bob Dylan. Gottlieb was degene die Joseph Heller voorstelde om de titel van diens roman te veranderen van *Catch-18* in *Catch-22*, omdat dit ‘catchier’ klonk, en hij was degene die uit de miljoenen woorden tellende studie van de New Yorkse stadsplanoloog Robert Moses door Robert Caro er 350.000 schrapte, waarna het boek een onwaarschijnlijke bestseller werd.

Zo blijkt dat het schrappen van een derde uit een tekst zelden een slecht idee is, hoewel Gottlieb later Caro aanmoedigde om zijn biografie van Lyndon B. Johnson juist uit te bouwen tot een monumentaal vijfdelig project van vele duizenden pagina’s. In veel opzichten doet Gottliebs vervlechting met auteurs denken aan die van de fameuze redacteur Maxwell Perkins met F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway en Thomas Wolfe (uit wiens debuutroman *Look Homeward, Angel* hij 90.000 woorden schrapte – nu ja, ‘*it was more a matter of reorganization,*’ zei Perkins later). Hun soort redactionele begeleiding van teksten wordt steeds zeldzamer in een letterkundige wereld die in toenemende mate wordt geregeerd door ‘marketing en publiciteit’.

Overigens waarschuwde Gottlieb voor ‘verheerlijkend gezwijmel’ over redacteurs. En denk aan het advies dat Hemingway aan jonge schrijvers gaf: ‘*The test of any story is how very good the stuff is that you, not your editors, omit.*’ Bovendien heeft elke schrijver het recht om net als Vladimir Nabokov redacteurs te beschouwen als ‘pompeuze, neerbui-

gende bruten'. Gottlieb probeerde die houding juist te vermijden: 'De relatie van de redacteur met een tekst dient altijd onzichtbaar te zijn.'

Waarschijnlijk bedoelde hij echter niet zo onzichtbaar als de huidige trend bij veel media van 'zelf-redactie'. Onlangs bleek die onzichtbaarheid van redactie nog bij een recensie in de *NRC* van *De zelfdenker*, de biografie van Karel van het Reve door Willem Melching. In dit stuk van Michel Krielaars, voormalig chef van de redactie Boeken, werden noch het geboorte- en sterfjaar van Van het Reve, noch enig door Van het Reve geschreven boek, noch enig tijdschrift waarin Van het Reve publiceerde (zoals *Hollands Maandblad*) genoemd, en bleef ook onvermeld dat Van het Reve in *NRC* zelf schreef. Wellicht ging men bij de krant ervan uit dat de lezer al die zaken weet, maar dat lijkt me optimistisch in een tijd waarin hoger opgeleiden gewoonlijk moeite hebben hun gebrek aan belezenheid te verbergen achter hun gemis aan algemene ontwikkeling.

Dat is geenszins bruto bedoeld, maar als een aansporing om lezers te informeren zonder ze te beledigen, en ze bij de strot te grijpen zonder ze af te schrikken. Hoe men dat doet, staat iedereen vrij, al blijft Regel 10 van Elmore Leonards *10 Rules Of Writing* van levensbelang: '*Leave out the part that readers tend to skip*', door Leonard zelf samengevat als: '*If it sounds like writing, rewrite it.*' – BB

lees het nieuwe nummer

Auteurs in dit nummer

ANNE VAN AMSTEL (1974) – Dichter en non-fictie auteur. Tevens werkzaam als GZ-psycholoog en hoofddocent Psyche & Soma. Ontving in 2015 de *Hollands-Maandblad* schrijversbeurs (poëzie). Haar vierde bundel *Trapezista* verscheen in 2022. Met Rob Kloet, drummer van Nits, maakte ze de cd *Vlinderslag*.

THOMAS BERSEE (1957) – Historicus, onderwijs- en bibliotheekadviseur. Winnaar van de Hollands Maandblad Schrijversbeurs 2003-2004 (*Essayistiek*) voor zijn eerdere publicaties in *Hollands Maandblad*.

IVO BONTHUIS (1976) – Schrijver en redacteur. Woont en werkt in de Franse Vexin. Ontving de Hollands Maandblad Schrijversbeurs 2007-2008 (*proza*). Publiceerde diverse romans, zoals *Niets en niemand* (2013) en *De schaduwschrijver* (2018). Deze zomer verschijnt zijn nieuwe roman *Ruimtevaarder*.

ARNON GRUNBERG (1971) – Schrijver en columnist. Bekroond met talrijke literaire prijzen, waaronder tweemaal de Gouden Uil, tweemaal de AKO Literatuurprijs, de Libris Literatuur Prijs, de Constantijn Huygensprijs en de Frans Kellendonk-prijs. In 2022 ontving hij de P.C. Hooftprijs voor zijn proza-oeuvre.

THOMAS HEERMA VAN VOSS (1990) – Publiceerde o.m. de romans *De allestafel* (2009), *Stern* (2013) en *Conditioes* (2020; longlist Boekenbon Literatuurprijs en longlist Libris Literatuurprijs). Tevens schrijft hij essays, artikelen alsook verhalen. In het voorjaar van 2023 verscheen zijn wandelverhaal *Omwegen*.

ROZALIE HIRS (1965) – Dichter en componist. Publiceerde acht Nederlandsestalige dichtbundels, waaronder *Locus* (1998), *gestamelde werken* (2012), *oneindige zin* (2021) en *ecologica* (2023), en zes verzamelbundels in andere talen, waaronder het meertalige *gestamelde werke* (2017).

ALLARD HOOGLAND (1952) – Jurist en voormalig uitgever.

ARNO KRAMER (1945) – Beeldend kunstenaar, curator en dichter. Hij publiceerde zijn poëzie eerder in *Bzzletin*, *Raster* en *De Revisor*. In 2017 verscheen zijn bundel *Morningrustle* bij Salmon Poetry in Ierland.

KAREN OPSTELTEN (1962) – Beeldend kunstenaar en pianostemmer. Volgde haar opleiding aan de Rietveldacademie en de Rijksacademie. Exposeert multimediaprojecten onder de naam ‘Droombureau’.

MARLOES VAN DER SINGEL (1982) – Publiceert poëzie en proza, onder meer in *Kluger Hans*, *Op Ruwe Planken*, *MUGzine* en *De Optimist*. In 2020 werd ze genomineerd voor de Rob de Vos-poëzieprijs.

WILLEM THIES (1973) – Dichter. Zijn debuutbundel *Toendra* (2006) werd bekroond met de C. Buddingh’-prijs. Nadien verschenen *Na de vlakte* (2008; nominatie J.C. Bloemprijs), *Twee vogels één kogel* (2012), *Meer mensen dan reddingsvesten* (2015), *Na het paringsritueel* (2018) en *Mijn zoon hij zegt* (2021).

VROUWKJE TUINMAN (1974) – Publiceerde diverse dichtbundels en romans. In 2010 ontving ze de Halewijnprijs voor haar gehele oeuvre. In 2020 werd haar zesde bundel *Lijfrente* bekroond met de Grote Poëzieprijs. In 2021 verscheen haar novelle *Tijdelijk verblijf*. In 2022 ontving ze de C.C.S. Crone-prijs.

HOLLANDS Maandblad

Redactie: Bastiaan Bommeljé (a.i.)

Vormgeving: Steven Boland • *Correctie:* Aron Groot

Redactieraad: Gerard van Emmerik, Mark Boog en Merijn de Boer

Copyright: Auteursrecht voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hollands Maandblad bedankt de volgende partijen voor hun sponsoring:

De Bezige Bij, Alfabet Uitgevers, Ambo | Anthos, Atlas Contact,

Das Mag Uitgevers en Sebes & Bisseling Literary Agency.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door subsidie van het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, thans Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Redactiesecretariaat: Hollands Maandblad • Postbus 59.752 • 1040 LG Amsterdam •
Tél. 020-6175955 • info@hollandsmaandblad.nl (niet voor kopij)

Ingezonden bijdragen worden niet retour gezonden, u krijgt antwoord per e-mail.

Uitgever: Stichting Hollands Maandblad, p/a Bilderdijkkade 63-b • 1053 VJ Amsterdam

Abonnementen: 12 nummers per kalenderjaar, prijs per jaargang € 92,50 •

Proefabonnement (3 nummers) € 27,50 Abonnementen die niet één maand voor afloop van de abonnementsperiode zijn opgezegd, worden automatisch verlengd

Opgave: S.P. Abonneservice • Postbus 105 • 2400 ac Alphen aan den Rijn.

Telefoon tijdens werkdagen van 9.00-17.00 uur: 088-1102052.

Een acceptgiro voor betaling volgt

Losse nummers: € 7,95 • dubbelnummers € 9,90 • Verkrijgbaar bij de boekhandel of door bestelling via www.hollandsmaandblad.nl dan wel per mail: HollandsMaandblad@spabonneservice.nl